JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
CARL OTTO LENZ
6 päivänä heinäkuuta 1995 *

A — Johdanto

1. Merckx ja Neuhyus työskentelivät SA Anfo Motorsilla (jäljempänä Anfo Motors) automyyjinä. Tämä yritys oli vuodesta 1985 lähtien SA Ford Motors Company Belgiumin (jäljempänä Ford) moottoriajoneuvojen jälleenmyyjä tietyllä Brysselin alueella. Ford oli samanaikaisesti Anfo Motorsin pääosakkeenomistaja.

2. Anfo Motors ilmoitti Merckxille ja Neuhuysille 8.10.1987 kirjeitse, että se lakkauttaa liiketoimintansa 31.12.1987 ja että Ford on 1.11.1987 lähtien yhteistyössä Anfo Motorsin tähän asti hoitamalla alueella [1] itsenäisen jälleenmyyjän SA Novarobelin (jäljempänä Novarobel) kanssa.

Kyseisissä kirjeissä Anfo Motors ilmoitti lisäksi seuraavaa:

"Keskustelujemme aikana Novarobel ilmoitti olevansa valmis hoitamaan tarkasti määrätyt tehtäväalueet. Näitä tehtäviä hoitaviin työntekijöihin sovelletaan työehtosopimuksen nro 32 a määräyksiä. Näiden määräysten mukaan kyseiset työntekijät siirretään 1.11.1987 lähtien Novarobelin palvelukseen.

Tästä päivästä lähtien Teidät siirretään Novarobelin palvelukseen siten, että entinen asemanne säilyy, aikaisemman työsuhteenne pituus otetaan huomioon ja muut sopimukseen perustuvat oikeutenne säilyvät."

3. Työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annettu neuvoston direktiivi 77/187/ETY [2] on kansallisen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan tässä kirjeessä mainitussa työehtosopimuksessa nro 32 a muutettu osaksi Belgian kansallista oikeutta.

* Alkuperäinen kieli: saksa.

1 — Kuten asiakirjoista ilmenee, kyseessä ovat useat Brysselin kaupungin ympäristökunnat (agglomération bruxelloise).

2 — EYVL L 61, s. 26.

4. Merckx ja Neuhuys ilmoittivat Anfo Motorsille 27.10.1987 kirjeitse kieltäytyvänsä siirtymästä Novarobelin palvelukseen. He vetosivat siihen, että Anfo Motors ei voi velvoittaa heitä "työskentelemään toisessa yrityksessä, toisella paikkakunnalla ja toisissa työolosuhteissa ilman pienintäkään taetta asiakaskannan säilymisestä ja tietyn myyntituloksen saavuttamisesta". He katsoivat Anfo Motorsin menettelytavan täyttävän yksipuolisen irtisanomisen tunnusmerkit ja vaativat korvausta sopimuksen rikkomisesta sekä muita korvauksia.

5. Anfo Motors vahvisti 30.10.1987 ja 2.11.1987 kirjeitse kantansa, jonka mukaan Merckx ja Neuhuys ovat 1.11.1987 lähtien "Anfo Motorsin palveluksessa saavuttamansa oikeudet ja etuudet täydellisesti säilyttäen" Novarobelin palveluksessa. Se täsmensi takaavansa kahden vuoden ajan, että Novarobel noudattaa näitä velvollisuuksia. Lisäksi se viittasi siihen, että ammattijärjestöt olivat allekirjoittaneet 30.10.1987 työehtosopimuksen, jossa ne olivat tunnustaneet työehtosopimuksen nro 32 a soveltamisen ja näin ollen siirtojen pätevyyden.

6. Merckx ja Neuhuys kieltäytyivät työskentelemästä Novarobelin palveluksessa ja nostivat Tribunal du travail Bruxellesissa kanteen, jossa he vaativat muiden vaatimusten ohella vahingonkorvausta. Kanne oli alunperin kohdistettu Anfo Motorsia vastaan ja myöhemmin Fordia vastaan, joka tuli oikeudenkäynnin aikana tällä välin puretun Anfo Motorsin sijalle. Kanne hylättiin 20.7.1990 annetulla tuomiolla, josta kantajat valittivat Cour du travail Bruxellesiin.

7. Valitustuomioistuin totesi vireillä olevan asian ratkaisemiseksi tarvittavan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisupyyntöä koskevassa päätöksessään Cour du travail Bruxelles viittasi siihen, että Fordin ajoneuvojen jälleenmyynti kyseisellä alueella siirtyi 15.10.1987 Novarobelille. Kansallisen tuomioistuimen toteamuksen mukaan Anfo Motors irtisanoi yli kolme neljännestä henkilökunnastaan, joten sillä oli lokakuun 1987 lopussa palveluksessaan vain kolme mekaanikkoa, myyntijohtaja, viisi myyjää, varaosavaraston päällikkö, kaksi varastotyöntekijää, yksi suunnittelusta vastaava työntekijä sekä yksi ajoneuvojen luovuttamisesta vastaava työntekijä. Näitä jäljelle jääneitä työntekijöitä (joihin myös Merckx ja Neuhuys kuuluivat) kehotettiin siirtymään marraskuun 1987 alusta lähtien Novarobelin palvelukseen.

8. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin viittaa lisäksi Fordin sille esittämään "convention et garantie" -nimiseen, 15.10.1987 Fordin ja Novarobelin välillä tehtyyn sopimukseen. Tässä sopimuksessa sovitaan muun muassa seuraavasti: "Ford on päättänyt lakkauttaa tytäryhtiönsä Anfo Motorsin toiminnan — — ja siirtää tämän yhtiön jälleenmyyntioikeuden 15.10.1987 lähtien Novarobelille; Novarobel on valmis Fordin antamia takuita vastaan jatkamaan

tiettyjä Anfo Motorsin toimintoja työehtosopimuksen nro 32 a mukaisesti — —". Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen toteamusten mukaan Anfo Motors teki kuitenkin itse päätöksen liiketoimintansa lopettamisesta.

9. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneelle tuomioistuimelle ei ole selvää, mitkä varansa Anfo Motors oli voinut siirtää Novarobelille. Sen tietojen mukaan ei ole edes varmaa, onko Anfo Motors luovuttanut asiakasrekisterinsä.

10. Cour du travail Bruxelles pyytää tämän vuoksi kummassakin käsiteltävänä olevassa ennakkoratkaisumenettelyssä vastausta seuraavaan kysymykseen:

Onko kyseessä 14.2.1977 annetussa direktiivissä 77/187/ETY tarkoitettu liikkeen luovutus, kun yritys päätettyään lakkauttaa liiketoimintansa 31.12.1987 irtisanoo suurimman osan työntekijöistään ja pitää yli 60 työntekijästään vain 14 ja päättää, että näiden 14 työntekijän on 1.11.1987 lähtien työskenneltävä saavutetut oikeutensa säilyttäen yrityksessä, jonka kanssa ensiksi mainittu yritys ei ole tehnyt minkäänlaista sopimusta, mutta jolla on 15.10.1987 lähtien jälleenmyyntioikeus, joka aikaisemmin kuului ensiksi mainitulle yritykselle vaikka ensiksi mainittu yritys ei ole siirtänyt jälkimmäiselle yritykselle mitään omaisuuttaan?

B — Kannanotto

11. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin haluaa saada vastauksen kysymykseen, onko nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa pääasian olosuhteet huomioon ottaen kyse direktiivissä 77/187/ETY tarkoitetusta liikkeen luovutuksesta. Direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan "yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovuttamiseen toiselle työnantajalle sopimukseen perustuvan luovutuksen taikka sulautumisen kautta". Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti tällaisessa tapauksessa ne luovuttajan oikeudet ja velvollisuudet, jotka johtuvat luovutuksen tapahtuessa voimassa olleesta työsopimuksesta tai työsuhteesta, siirtyvät luovutuksen vuoksi luovutuksensaajalle. Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että kansallinen tuomioistuin on epätietoinen direktiivin sovellettavuudesta ennen kaikkea kahdesta syystä. Ensinnäkin Cour de travail Bruxelles esittää kysymyksen siitä, onko kyse ylipäätään *liikkeen luovutuksesta*. Toiseksi on epäselvää, onko luovutus tapahtunut direktiivissä tarkoitetun *sopimukseen perustuvan luovutuksen* kautta.

Liikkeen luovutus

12. Pääasian kantajat ovat sitä mieltä, että käsiteltävänä olevassa tapauksessa ei ole kysymys yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksesta. Tällainen luovutus edellyttäisi, että kyseisen liikkeen rakenne tai organisaatio olisi edes osittain säilytetty. Anfo Motors oli kuitenkin

lakkauttanut toimintansa ja irtisanonut suurimman osan työntekijöistään. Jäljelle jäänyt liikkeen osa oli purettu. Näin ollen kyseessä oli yrityksen purkaminen eikä liikkeen luovutus. Tämä purkaminen oli suoritettu Fordin ja Novarobelin välillä tehdystä jälleenmyyntioikeutta koskevasta sopimuksesta riippumatta. Se seikka, että Novarobel jatkoi Anfo Motorsin aikaisempaa toimintaa, on merkityksetön, koska kaikki Fordin jälleenmyyjät harjoittivat samaa toimintaa. Lisäksi uudelle jälleenmyyjälle ei ollut luovutettu edes yrityksen nimeä.

13. Muut yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevaan menettelyyn osallistuvat asianosaiset — Ford, Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus ja komissio — ovat toista mieltä. Niiden mukaan kyseessä on — tai ainakin voi olla — direktiivissä tarkoitettu yrityksen luovutus kansallisen tuomioistuimen esittämistä seikoista riippumatta. Olen samaa mieltä.

14. Direktiivin 77/187/ETY säännösten tulkinnan on perustuttava näillä säännöksillä tavoiteltaviin päämääriin. Kuten direktiivin perustekappaleista käy ilmi, tarkoituksena on huolehtia siitä, että "työntekijöiden oikeudet turvataan, kun työnantaja vaihtuu" ja lähentää jäsenvaltioiden tätä alaa koskevaa lainsäädäntöä, "samalla oloja kohentaen perustamissopimuksen 117 artiklassa tarkoitetulla tavalla", minkä tavoitteena on työntekijöiden elin- ja työolojen kohentaminen. [3] Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, direktiivillä "on tarkoitus taata työntekijöiden oikeuksien voimassa pitäminen *mahdollisimman suurelta osin* yrityksen omistajan vaihtuessa antamalla työntekijöille mahdollisuus jatkaa työtään uuden omistajan palveluksessa samoin ehdoin kuin luovuttajan kanssa oli sovittu" [4].

15. Työntekijän suojelun vuoksi on käsitettä "yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovuttaminen" tulkittava laajasti. Tämä pätee myös nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Tässä asiassa on kuitenkin se erityispiirre, että asianomaiset työntekijät eivät ole esittäneet direktiivissä tarkoitettuun luovutukseen perustuvia vaatimuksia, vaan he kiistävät luovutuksen tapahtumisen. Säännösten tulkinta ei kuitenkaan voi riippua konkreettisesti asianomaisten työntekijöiden kulloisestakin tahdosta, vaan siinä on seurattava yleisesti voimassaolevia periaatteita.

16. Tämä tarkastelutapa mukailee sellaisten työntekijöiden intressejä, jotka eivät halua työskennellä siihenastisen työpaikkansa uuden omistajan lukuun. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut, työntekijää ei "estetä vastustamasta työsopimuksensa tai työsuhteensa siirtämistä eikä näin ollen luopumasta direktiivillä hänelle myönnetystä suojasta". Muussa tapauksessa loukattaisiin työntekijän, jonka "täytyy olla vapaa valitsemaan työnantajansa ja jota ei voida velvoittaa

3 — Direktiivin 77/187/ETY toinen ja kolmas perustelukappale.

4 — Asia 287/86, Ny Mølle Kro, tuomio 17.12.1987 (Kok. 1987, s. 5465, 12 kohta, kursivointi kirjoittajan).

työskentelemään sellaisen työnantajan palveluksessa, jota hän ei ole vapaasti valinnut", perusoikeuksia. [5]

Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on aivan oikein viitannut siihen, että Merckx ja Neuhuys ovat käsiteltävänä olevassa asiassa mahdollisesti todellakin käyttäneet tätä vastustamisoikeuttaan. Tätä olettamusta voisi tukea kantajien 27.10.1987 Anfo Motorsille osoittaman kirjeen sanamuoto. [6] Tästä kysymyksestä päättäminen on tietysti kansallisen tuomioistuimen asia. Kansallisen tuomioistuimen on tutkimuksensa yhteydessä otettava huomioon se, että direktiivissä 77/187/ETY ei velvoiteta jäsenvaltioita säätämään työsopimuksen tai työsuhteen voimassapitämisestä luovuttajan kanssa siinä tapauksessa, että työntekijä päättää olla jatkamatta työsopimusta tai työsuhdetta luovutuksensaajan kanssa. Jäsenvaltiot voivat säätää, että sellaisissa tapauksissa työsopimus tai työsuhde luovuttajan kanssa jää voimaan. Ne voivat kuitenkin myös säätää, että työsopimus tai työsuhde voidaan katsoa näissä tapauksissa joko työntekijän tai työnantajan irtisanomaksi. [7]

17. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan direktiivin mukaisen luovutuksen tapahtumista koskevaan kysymykseen annettava vastaus riippuu siitä, "onko kyseessä olevan kokonaisuuden oikeudellinen muoto säilynyt", mikä "käy ilmi muun muassa siitä, että uusi omistaja jatkaa liikettä tai aloittaa uudelleen liikkeen samalla tai samankaltaisella liiketoiminnalla" [8]. Sen toteamiseksi, että tämä edellytys täyttyy, on yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan

"— — otettava huomioon kaikki kyseessä olevalle tapahtumalle tunnusomaiset tosiseikat. Näihin kuuluvat erityisesti kyseessä olevan yrityksen tai liikkeen laji, aineellisen omaisuuden, kuten rakennusten ja irtaimiston luovuttaminen tai luovuttamatta jättäminen, aineettoman omaisuuden arvo luovutushetkellä, johtohenkilöstön siirtyminen tai siirtymättä jääminen uudelle omistajalle, asiakkaiden siirtyminen tai siirtymättä jääminen ja harjoitetun toiminnan samankaltaisuus ennen ja jälkeen luovutuksen sekä tämän toiminnan mahdollisen keskeyttämisen kesto. On kuitenkin täsmennettävä, että kaikki nämä seikat ovat vain osa arvioinnissa

5 — Yhdistetyt asiat C-132/91, C-138/91 ja C-139/91, Katsikas ym., tuomio 16.12.1992 (Kok. 1992, s. I-6577, 32 ja 33 kohta).

6 — Ks. edellä 4 kohta.

7 — Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Katsikas ym., tuomion 35 ja 36 kohta. Komissio selvitti yhteisöjen tuomioistuimessa pidetyssä suullisessa käsittelyssä Belgian lain mukaiset ratkaisut tällaisissa asioissa. Täydellisyyden vuoksi viitattakoon siihen, että yhteisöjen tuomioistuin on yhdistetyissä asioissa 144/87 ja 145/87, Berg/Besselen, 5.5.1988 antamassaan tuomiossa (Kok. 1988, s. 2559) tehnyt päätelmiä, jotka näyttävät viittaavan siihen, että direktiivissä 77/187/ETY *ei* anneta työntekijälle oikeutta vastustaa hänen työsopimuksensa tai työsuhteensa siirtymistä (tuomion 14 kohta). Komission kanta asiassa Katsikas, sellaisena kuin se ilmenee käsittelyä varten annetusta kertomuksesta (Kok. 1992, s. I-6582 ja seuraava sivu) viittaa siihen, että tällainen tulkinta ei ole kovin kaukaa haettu. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tehdä johtopäätöksiä tässä mielessä epävarmasta oikeudellisesta epävarmuudesta, jonka ainakin asiassa Katsikas annettu tuomio poisti.

8 — Asia 24/85, Spijkers, tuomio 18.3.1986 (Kok. 1986, s. 1119, 11 ja 13 kohta). Samoin edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Ny Molle Kro, tuomion 18 kohta; asia 101/87, Bork, tuomio 15.6.1988 (Kok. 1988, s. 3057, 14 kohta); asia C-29/91, Redmond, tuomio 19.5.1992 (Kok. 1992, s. I-3189, 23 kohta); asia C-209/91, Watson Rask, tuomio 12.11.1992 (Kok. 1992, s. 5755, 19 kohta); asia C-392/92, Christel Schmidt, tuomio 14.4.1994 (Kok. 1994, s. I-1311, 17 kohta). Komission 8.9.1994 esittämässä direktiiviehdotuksessa, jolla oli tarkoitus korvata direktiivi 77/187/ETY (EYVL C 274, s. 10) määritellään tässä direktiivissä tarkoitettu luovutus 1 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa johdonmukaisesti "taloudellisen kokonaisuuden luovutukseksi sen oikeudellinen muoto säilyttäen".

huomioon otettavista seikoista, eikä niitä voida sen vuoksi arvostella erikseen." [9]

18. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee lisäksi, että sen todelliseksi arvioimiseksi, onko kyse luovutuksesta edellä mainitussa mielessä, kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon myös edellä mainitut tulkintaperusteet. [10] Tämä on perusteltua sen vuoksi, että kansallinen tuomioistuin voi parhaiten arvioida sille esitettyjen tosiseikkojen merkityksen. [11] Yhteisöjen tuomioistuin näyttää poikenneen tästä linjasta vasta kerran asiassa Christel Schmidt antamassaan tuomiossa, jossa se päätti, että "ennakkoratkaisupyyntöä koskevan päätöksen kaltainen tapaus" kuuluu direktiivin soveltamisalaan. [12] Olen kuitenkin sitä mieltä, että yhteisöjen tuomioistuin voi tehdä tällaisen päätöksen ainoastaan poikkeustapauksissa, kun taas yleensä kansallisen tuomioistuimen on arvioitava konkreettisen tapauksen kaikki tunnusmerkit. [13] Tämä pätee erityisesti silloin, kun kansallisella tuomioistuimella (kuten käsiteltävänä olevassa tapauksessa) ei ole vielä ollut tilaisuutta tai aihetta lausua kaikista konkreettisen tapauksen tosiasiallisista seikoista.

19. Tästä syystä yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi tässä rajoittua selvittämään se yleinen kysymys, *voiko* kansallisen tuomioistuimen kuvaamissa olosuhteissa olla kysymys direktiivissä tarkoitetusta luovutuksesta. Tähän on mielestäni vastattava myöntävästi. Kansallisen tuomioistuimen mainitseman kummankaan seikan vuoksi ei näyttäisi olevan aihetta jättää direktiiviä soveltamatta.

20. Sillä tosiseikalla, että Anfo Motors lopetti liiketoimintansa 31.12.1987 ja sen seurauksena yritys päätettiin purkaa, on vain vähän merkitystä. Jos on tapahtunut direktiivin mukainen luovutus, on yrityksen, liikkeen taikka liikkeen osan siihenastisen omistajan vapaasti päätettävissä, lakkautetaanko liiketoiminta kokonaan. Sellainen päätös voidaan tietysti tehdä myös ennen luovutusta ja se huomioon ottaen. Näin on tässä tapauksessa kaiken todennäköisyyden mukaan tapahtunut, kuten jo siteeratuista Anfo Motorsin Merckxille ja Neuhuysille osoittamista kirjeistä voidaan päätellä. [14] Kuten oikeuskäytännöstä ilmenee, direktiiviä ei kuitenkaan sovelleta konkurssiin menneen yrityksen luovutukseen. [15] Tämä ei kuitenkaan koske nyt käsiteltävänä olevaa asiaa.

21. Tärkeä on sitä vastoin se seikka, että Anfo Motors irtisanoi suurimman osan

9 — *Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Spijkers, tuomion 13 kohta.* Myös asia Redmond, tuomion 24 kohta ja asia Watson Rask, tuomion 20 kohta. Vrt. myös em. asia Ny Mølle Kro, tuomion 19 kohta ja em. asia Bork, tuomion 15 kohta.

10 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Spijkers, tuomion 14 kohta. Myös asia Ny Mølle Kro, tuomion 21 kohta, asia Bork, tuomion 19 kohta ja asia Redmond, tuomion 25 kohta.

11 — Näin aivan oikein julkisasiamies Van Gerven asiassa Fall Watson Rask 8.10.1992 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (Kok. 1992, s. I-5769 ja erityisesti s. I-5769).

12 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia, tuomion 20 kohta.

13 — Myös julkisasiamies Van Gerven on asiassa Christel Schmidt 23.2.1994 antamassaan ratkaisuehdotuksessa päätynyt vastaavaan kantaan (Kok. 1994, s. I-1313, ja erityisesti s. I-1319).

14 — Ks. edellä 2 ja 5 kohta.

15 — Asia 186/83, Botzen, tuomio 7.2.1985 (Kok. 1985, s. 519).

henkilökunnastaan ja piti yhteensä yli kuudestakymmenestä työntekijästään vain neljätoista, joita kehotettiin sitten siirtymään Novarobelin palvelukseen. Vaikka näin ollen vain noin neljännes Anfo Motorsin henkilökunnasta piti siirtää liikkeen uuden omistajan palvelukseen, ei silti ole mitenkään poissuljettua, että on tapahtunut direktiivissä tarkoitettu luovutus. Useat yhteisöjen tuomioistuimessa käytävään oikeudenkäyntiin osallistuneet asianosaiset ovat tässä yhteydessä aivan oikein viitanneet direktiivin 4 artiklan 1 kohtaan. Tämän säännöksen mukaisesti luovutus ei sellaisenaan ole peruste, jota luovuttaja tai luovutuksensaaja voi käyttää irtisanomiseen. Samalla kuitenkin säädetään, että kyseinen säännös ei estä "irtisanomista työvoiman muutoksiin johtavista taloudellisista, teknisistä tai organisatorisista syistä".

On muistutettava siitä, että yhteisöjen tuomioistuin on jo asiassa Bork joutunut ottamaan kantaa asiaan, jolla on tässä käsiteltävänä olevan asian kanssa yhtäläisyyksiä. Siinä yrityksen aikaisempi omistaja oli irtisanonut kaikki palveluksessaan olleet työntekijänsä. Yrityksen toimintaa jatkoi lopulta kolmas taho, joka otti jälleen palvelukseensa yli puolet aikaisemmasta henkilökunnasta. [16] Yhteisöjen tuomioistuin päätti tämän asian osalta, että kyseessä oli direktiivissä tarkoitettu luovutus siltä osin kuin kyseisen yrityksen oikeudellinen muoto säilyi. [17]

Ratkaisevaa on siis, käykö kaikkien seikkojen kokonaistarkastelusta ilmi, että kyseisen yrityksen oikeudellinen muoto on säilynyt. Se seikka, että tähänastinen yrityksen omistaja on irtisanonut suurimman osan henkilökunnasta ja että jäljelle jääneiden työntekijöiden on pitänyt siirtyä uuden omistajan palvelukseen, on tässä yhteydessä tärkeä, vaikkakaan se ei yksinään ole ratkaiseva tekijä asian tutkimisessa.

22. Sama pätee siihen seikkaan, että Anfo Motors — kuten ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä voidaan päätellä — ei ole luovuttanut Novarobelille mitään yrityksen varallisuutta. Tämäkään ei sulje pois direktiivissä tarkoitetun luovutuksen mahdollisuutta. Tältä osin yhteisöjen tuomioistuin on perustellusti lausunut asiassa Christel Schmidt antamassaan tuomiossa seuraavaa:

"Siitä, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä mainitaan varallisuuden siirto yhtenä eri arviointiperusteista, jotka kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon päättääkseen monitahoisen toimenpiteen kokonaisarvioinnissa siitä kysymyksestä, onko kyse todellakin liikkeen luovutuksesta, ei voida päätellä, että yrityksen luovutus ei voi tapahtua ilman sellaista varallisuuden siirtoa". [18]

16 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Bork, tuomion 3 ja 4 kohta.

17 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Bork, tuomion 20 kohta.

18 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Christel Schmidt, tuomion 16 kohta.

23. Huomioon otettaviin seikkoihin kuuluu tietysti myös se, että Novarobelilla on nykyään Fordin jälleenmyyntioikeus, joka aikaisemmin kuului Anfo Motorsille, ja että se on jälleenmyyjä aikaisemmin Anfo Motorsille kuuluneella alueella. Merckx ja Neuhuys ovat oikeassa viitatessaan siihen, että kaikki tietyn valmistajan jälleenmyyjät harjoittavat samanlaista toimintaa. Olisi itse asiassa järjetöntä pitää direktiivissä tarkoitettuna luovutuksena sellaista luovutusta, että valmistaja päättää irrottautua jälleenmyyjästä ja siirtää kyseisen alueen jälleenmyyntioikeuden toiselle myyjälle. Tästä ei kuitenkaan nyt ole kysymys. Kysymys on ennemminkin siitä, voidaanko tämä seikka ottaa huomioon tutkittaessa sitä, onko luovutus tapahtunut. Tähän on vastattava myöntävästi, sillä "harjoitetun toiminnan samankaltaisuus ennen ja jälkeen luovutuksen" kuuluu niihin tosiseikkoihin, joita on tästä asiasta päätettäessä tutkittava. [19]

24. Tämän vuoksi on yhteenvedonomaisesti todettava, että myös kansallisen tuomioistuimen kuvaamissa seikoissa voi olla kysymys direktiivissä tarkoitetusta luovutuksesta. Tälle on edellytyksenä se, että kyseessä olevan yrityksen oikeudellinen muoto on säilynyt. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen asiana on tämän toteaminen yhteisöjen tuomioistuimen määrittelemien arviointiperusteiden perusteella.

19 — Ks. edellä 17 kohdassa mainitut yhteisöjen tuomioistuimen huomautukset.

25. Vaikka kyseessä olevan asian seikkojen lopullinen arviointi on näin ollen kansallisen tuomioistuimen tehtävä, haluaisin täydentää edellä esitettyjä, asian luonteen mukaisesti pikemminkin käsitteellisiä huomautuksia konkreettisilla huomioilla, jotka saattavat olla Cour du travail Bruxellesille hyödyllisiä.

26. Mielestäni on todellakin erittäin ymmärrettävää olettaa, että tässä asiassa on kyse luovutuksesta. Ford on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimessa pidetyssä asian käsittelyssä, että sen uusi jälleenmyyjä on jatkanut Anfo Motorsin toimintaa kyseisellä alueella, se on ottanut palvelukseensa jäljelle jääneen henkilökunnan ja Anfo Motorsin asiakkaat ovat siirtyneet sille. Näiden seikkojen perusteella voidaan olettaa, että luovutetun yrityksen oikeudellinen muoto on säilynyt, kuten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä edellytetään. Tämä vaikuttaa todennäköiseltä. Kuten olen juuri maininnut, kansallisella tuomioistuimella on kuitenkin epäilyksiä siitä, onko Anfo Motors luovuttanut asiakasrekisterinsä Novarobelille. Ford ja komissio viittaavat tässä yhteydessä kuitenkin kirjeeseen, jonka Anfo Motors on niiden tietojen mukaisesti osoittanut 5.10.1987 asiakkailleen. Tässä kirjeessä Anfo Motors suosittelee asiakkailleen Novarobelia, jolle sen jälleenmyyntioikeus on siirtynyt, ja viittaa samalla siihen, että he voivat tavata siellä "monia tuttuja kasvoja". Tämä kirje on todellakin tärkeä todiste luovutuksesta. Vastaavanlaisten toteamusten tekeminen kuuluu kuitenkin luonnollisesti vain kansallisen tuomioistuimen toimivaltaan.

Tutkittaessa kyseisten yritysten toiminnan laatua ilmenee lisäksi, että sillä seikalla, että varallisuutta ei ole luovutettu, ei tässä asiassa ole kovin paljon merkitystä. Jälleenmyyjän toiminta ei ole siinä määrin käyttöomaisuuden määräämää ja siitä riippuvaista kuin ehkä on teollisten yritysten osalta. Jälleenmyyjän menestykselle erityisen tärkeää on tavallisesti sen henkilökunnan kokemus ja ammattitaito. Tämän henkilökunnan — vaikka vain pienenkin — osan siirtymisellä toiselle yritykselle ja tämän osan valinnassa käytetyillä arviointiperusteilla on sen vuoksi erityistä merkitystä sen kysymyksen ratkaisemiseksi, onko tapahtunut direktiivissä tarkoitettu luovutus. Mielestäni erittäin tärkeä on myös se seikka, että Novarobelille ei ole siirtynyt ainoastaan osa Anfo Motorsin henkilökunnasta, vaan myös sen jälleenmyyntioikeus. Tämä merkitsee sitä, että uusi jälleenmyyjä harjoittaa samaa toimintaa samalla alueella kuin Anfo Motors aikaisemmin. Kaikki tämä yhdessä puhuu hyvin selvästi direktiivissä edellytetystä jatkuvuudesta.

27. Haluaisin kuitenkin huomauttaa, että jaan julkisasiamies Van Gervenin asiaan Christel Schmidt antamassa ratkaisuehdotuksessa ilmaiseman näkemyksen siitä, että direktiivissä käytettyjen kolmen käsitteen "yritys", "liike" ja "liiketoiminnan osa" yhteisenä perustana on "taloudellisen kokonaisuuden" käsite, joka "viittaa kokonaisuuteen, jolla on vähin vaadittava *organisatorinen itsenäisyys*".[20] Tämä vaatimus täyttyy kuitenkin nyt käsiteltävänä olevassa asiassa täydellisesti. Kuten juuri mainitsin, tietyt Anfo Motorsin toiminnat siirtyivät Novarobelille, joka on siitä lähtien hoitanut Fordin ajoneuvojen myynnin Anfo Motorsille aiemmin kuuluneella alueella. Sillä on tätä tarkoitusta varten Anfo Motorsille aikaisemmin kuulunut jälleenmyyntioikeus ja palveluksessaan osa tämän yrityksen henkilökunnasta. Tässä ei ole kysymys niin epätavallisesta tilanteesta kuin asiassa Christel Schmidt.[21]

28. Yhteisöjen tuomioistuimessa pidetyssä suullisessa käsittelyssä Merckxin ja Neuhuysin edustaja vetosi muihin tosiseikkoihin, joista hänen mielestään käy ilmi, että kysymyksessä ei ole direktiivissä tarkoitettu luovutus. Erityisesti hän viittasi siihen, että Novarobelin toimipaikat sijaitsivat osittain muissa Brysselin osissa kuin Anfo Motorsin toimipaikat. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia lähemmin nämä seikat ja arvioida niitä kokonaistarkastelun mukaisella tavalla.

29. Vain täydellisyyden vuoksi huomautettakoon, että mielestäni tässä keskeisen kysymyksen ratkaisemisessa näyttää olevan merkityksetön se seikka, että asianomaiset

20 — Kok. 1994, s. 1313 ja erityisesti s. 1319. Samoin julkisasiamies Cosmas asiassa C-48/94, Rygaard, 10.5.1995 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (Kok. 1995, s. I-2745, I-2747, 16 kohta; une certaine autonomie d'organisation).

21 — Siinä oli, kuten tunnettua, kysymys siivojasta, jonka tehtävänä oli erään pankin tytäryhtiössä suorittaa siivoustyöt, jotka pankki sittemmin antoi eräälle siivousalan yritykselle.

ammattiyhdistykset ilmoittivat lähtevänsä siitä, että asiassa on kyse (direktiiviin perustuvasta) kansallisesta oikeudesta. Se on kuitenkin osoitus siitä, että asianomaiset ammattiyhdistykset arvioivat tosiseikkoja samalla tavalla kuin tässä on esitetty. Se tosiseikka, että Novarobel ei ole ottanut Anfo Motorsin liikenimeä, ei ole merkittävä, koska se ei ole edellytys direktiivissä tarkoitetulle luovutukselle.

Sopimukseen perustuva luovutus

30. Merckx ja Neuhuys väittävät, että kyseessä ei ole direktiivin mukainen sopimukseen perustuva luovutus, koska Anfo Motorsin ja Novarobelin välillä ei ole tehty sopimusta. Sekä Ford että komissio ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus edustavat aivan oikein sitä näkemystä, että tämä seikka ei ole esteenä direktiivin soveltamiselle.

31. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Redmond antamassaan tuomiossa todennut, se on "tulkinnut laajasti" sopimukseen perustuva luovutuksen käsitettä direktiivin tavoitteiden saavuttamiseksi ja sen vuoksi katsonut riittäväksi sen, että luovutus tapahtuu "sopimussuhteessa". [22] Näin ollen se on asiassa Ny Mølle Kro antamassaan tuomiossa päättänyt, että direktiiviä voidaan soveltaa, kun vuokralle annetun yrityksen omistaja ottaa sen vuokrasopimuksen päätyttyä jälleen haltuunsa. [23] Asiassa Daddy's Dance Hall 10.2.1988 annetussa tuomiossa oli myös kysymys yrityksestä, jonka sen omistaja oli antanut vuokralle. Vuokrasopimuksen päätyttyä yritys luovutettiin kolmannelle, jonka kanssa omistaja teki uuden vuokrasopimuksen. Yhteisöjen tuomioistuin päätti, että tämä saattoi olla direktiivissä tarkoitettu luovutustilanne: "Se, että tässä tapauksessa luovutus tapahtui kahdessa vaiheessa niin, että ensimmäisen vuokraaja palauttaa yrityksen ensin omistajalle, joka luovuttaa sen sitten uudelle vuokraajalle, ei sulje pois direktiivin soveltamisen mahdollisuutta niin kauan kuin asianomaisen yrityksen oikeudellinen muoto säilyy". [24] Yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut tätä käsitystä asioissa Bork [25] ja Redmond [26] antamissaan tuomioissa. Asiassa Bork annettu tuomio on erityisen mielenkiintoinen. Siinä oli myös kysymys yrityksestä, jonka sen omistaja oli antanut vuokralle. Vuokrasopimuksen päättymisen jälkeen omistaja myi yrityksen kolmannelle. Esille tuli kysymys siitä, olivatko aikaisemman vuokraajan työntekijöitä koskevista työsopimuksista johtuvat velvollisuudet siirtyneet uudelle omistajalle. Edellytyksenä tälle oli tietysti se, että oli tapahtunut direktiivissä tarkoitettu luovutus. Uusi omistaja vetosi siihen, että direktiivin soveltamiseksi edellytetään vanhan ja uuden työnanta-

22 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Redmond, tuomion 11 kohta.

23 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Ny Mølle Kro, tuomion 14 kohta. Yhteisöjen tuomioistuin on päättänyt samoin yhdistetyissä asioissa 144 ja 145/87 5.5.1988 antamassaan tuomiossa, jossa oli kyse vuokramyyntisopimuksesta (em. tuomion 19 kohta).

24 — Asiassa 324/86 annettu tuomio (Kok. 1988, s. 739, 10 kohta).

25 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia, Ny Mølle Kro, tuomion 14 kohta.

26 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia, Ny Mølle Kro, tuomion 14 kohta.

jan välillä tehtyä luovutussopimusta. [27] Yhteisöjen tuomioistuin ei yhtynyt tähän näkemykseen. [28]

32. Tämän oikeuskäytännön mukaisesti ei ole mielestäni epäilystäkään siitä, etteikö kyseessä olisi direktiivissä tarkoitettu "sopimukseen perustuva luovutus". Tämä pätee sitäkin varmemmin, koska käsiteltävänä olevassa asiassa on selvää, että kyseessä ei ole pelkästään Fordin ja Novarobelin välillä tehty sopimus, vaan sekä Anfo Motors että Novarobel olivat yksimielisiä luovutuksesta, vaikka nämä kaksi yritystä eivät tästä tehneetkään kirjallista sopimusta. Novarobelin osalta tämä ilmenee juuri Fordin kanssa tehdyistä sopimuksista, joissa se ilmoittaa olevansa valmis ottamaan asianomaiset työntekijät palvelukseensa. Jo Anfo Motorsin asiakkailleen osoittama kirje [29] — jonka arviointi jää viime kädessä kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi — viittaa siihen, että Anfo Motors oli samaa mieltä sen jäljelle jääneiden työntekijöiden ja toiminnan jatkamisen siirtämisestä uudelle jälleenmyyjälle. Selvemmin tämä ilmenee kirjeestä, jonka Anfo Motors osoitti 8.10.1987 Merckxille ja Neuhuysille. [30] Tämän vuoksi on selvää, että tämä yritys antoi vaihdolle ainakin hiljaisen suostumuksensa. Tämä riittää direktiivin mukaiseen sopimukseen perustuvaan luovutukseen.

C — Ratkaisuehdotus

33. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Cour du travail Bruxellesin esittämään kysymykseen seuraavasti:

Työntekijöiden oikeuksien turvaamisesta yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohtaa on tulkittava niin, että direktiiviä voidaan soveltaa, kun yritys irtisanoo sen toiminnan lopettamisesta tehdyn päätöksen jälkeen suurimman osan henkilökunnastaan ja pitää yhteensä yli 60 työntekijästään vain 14 ja kun se päättää, että näiden 14 on oikeutensa säilyttäen työskenneltävä yrityksessä, jonka kanssa ensin mainittu yritys ei ole tehnyt mitään sopimusta, mutta jolla on ensin

27 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Bork, tuomion 11 kohta.

28 — Em. asia, tuomion 14 kohta.

29 — Ks. edellä 26 kohta.

30 — Ks. edellä 2 kohta. Tässä kirjeessä mainitaan jopa Novarobelin kanssa käydyt neuvottelut.

mainitulle yritykselle aikaisemmin kuulunut jälleenmyyntioikeus, myöskin silloin, kun ensin mainittu yritys ei ole luovuttanut jälkimmäiselle yritykselle omaisuuttaan. Tämä pätee kuitenkin vain silloin, kun kyseessä olevan yrityksen oikeudellinen muoto säilyy. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on todeta tämän edellytyksen täyttyminen yhteisöjen tuomioistuimen asettamien arviointiperusteiden perusteella.